

Domáci pobožnost na neděli Rogate – 17.5.2020 5. Neděle po Velikonocích

1. ÚVOD

Ve jménu Boha Otce i Syna i Ducha svatého Amen

Heslo dne: Žalm 66,20:

Požehnán buď Bůh, že mou modlitbu nezamítl a své milosrdenství mi neodepřel.

2. PÍSEŇ *Nim wyszedłeś dzisiaj z domu*

<https://drive.google.com/open?id=1RnQJzGI0sD-Q9JHwIrIeg1N5QKudk2y1>

1. Nim wyszedłeś dzisiaj z domu czyś pomodlił się? Czyś poprosił Zbawcę twego, by cię chronić chciał od zlégo dzisiaj celý dzień. Jakaž síla jest w modlitwie, ona zmienia noc na dzień! Gdy więc słabniesz w życia bitwie, klękniij, pomódl się !

2. Gdy tve serce złość napelňa, czy ty modlisz się? Czy o łaskę prosisz z nieba, byś przebaczyć mógl, gdy trzeba, gdy ktoś skrzywdził cię? Jakaž síla jest w modlitwie, ona zmienia noc na dzień! Gdy więc słabniesz w życia bitwie, klękniij, pomódl się !

3. W doświadczenia chvíľę ciężką, czy modliłteš się? Kiedy w smutku dusza płacze, czyž do nieba wzniósł swe oczy, skąd Bóg balsam šle. Jakaž síla jest w modlitwie, ona zmienia noc na dzień! Gdy więc słabniesz w życia bitwie, klękniij, pomódl się !

3. ČTENÍ Z BOŽÍHO SLOVA *Lukášovo evangelium 11,5-13*

Řekl jim: „Někdo z vás bude mít přítele, půjde k němu o půlnoci a řekne mu: ‚Příteli, půjč mi tři chleby, 6 protože právě teď ke mně přišel přítel, který je na cestách, a já mu nemám co dát.‘ 7 On mu zevnitř odpoví: ‚Neobtěžuj mne! Dveře jsou již zavřeny a děti jsou se mnou na lůžku. Nebudu přece vstávat, abych ti to dal.‘ 8 Pravím vám, i když nevstane a nevyhoví mu, ač je jeho přítel, vstane pro jeho neodbytnost a dá mu vše, co potřebuje. 9 A tak vám pravím: Proste, a bude vám dáno; hledejte, a naleznete; thučte, a bude vám otevřeno. 10 Neboť každý, kdo prosí, dostává, a kdo hledá, nalézá, a kdo thuče, tomu bude otevřeno. 11 Což je mezi vámi otec, který by dal svému synu hada, když ho prosí o rybu? 12 Nebo by mu dal štíra, když ho prosí o vejce? 13 Jestliže tedy vy, ač jste zlí, umíte svým dětem dávat dobré dary, čím spíše váš Otec z nebe dá Ducha svatého těm, kdo ho prosí!“

4. APOŠTOLSKÉ VYZNÁNÍ VÍRY

5. ZAMYŠLENÍ NAD BOŽÍM SLOVEM

To nejdůležitější nakonec

ÚVOD

Druhá kniha Mojžíšova, Exodus(vyjítí) se v hebrejské Bibli jmenuje Šemot, *jména*, od prvního slova knihy – „jména“ - *Toto jsou jména synů Izraelových, kteří přišli do Egypta s Jákobem;*(...) - Ex 1 Boží lid je vyveden z otroctví do svobody, ale zanedlouho zjistí, že svoboda je v mnohém náročnější než otroctví. Putování pouští, bez jídla, bez vody, bez přístřeší. Lid zapomíná na Boží milosrdenství, a stýská se mu po „jistotách“ Egypta(hebr. Micraim – dosl. *země dvojiho sevření*). Hospodin se o svůj lid stará (manna k jídlu, voda ze skály), avšak pro lid je těžké nemít po ruce žádnou hmatatelnou jistotu. Příběh kulminuje. Lid, který zažil Boží působení, vyvedení z otroctví do svobody, žel zanedlouho si vyrobí „zlaté tele“. Mojžíš je 40 dní na hoře, a lid už nemá trpělivost dál čekat.

7. verš „*(...) Tvůj lid, který jsi vyvedl (...)*“ – Mojžíš je ve složité situaci. Jako prostředník, pořád „balancuje“ mezi lidem a Hospodinem. Je konfrontován jednou i druhou stranou. Pán Bůh nejednou židovský národ nazývá svým lidem, avšak zde Mojžíš slyší „*tvůj lid, který jsi vyvedl*“.

„*Bůh si stěžuje (...)* Zní to trochu, jakoby Nejvyšší Mojžíšovi říkal: „*nemáš ten svůj lid vůbec pod kontrolou(...)*“.

8. verš „*(...) Odlili si sochu býčka (...)*“ – jak někdo řekl (Kalvín?), *člověk je nevyčísitelně náboženský tvor. Člověk je továrnou na modly.*

Bylo běžné, že různé národy měly býčka jako náboženský symbol božské plodivé síly. Židé si chtěli zhmotnit, udělat „disponibilním“ svého Boha Jahwe. To je obecně lidská tendence, mít Pána Boha k dispozici, tzv. „*na zavolání*“.

Luther ve Velkém katechismu odpovídá na otázku co je to mít Boha. *Mít Boha, je to na čem zavěsíš své srdce.*

9. verš „*(...) , je to lid tvrdé šíje(...)*“

Rabín Jonathan Sacks připomíná, že Mojžíš tento argument uvádí na jiném místě(Ex 34:8-9), a uvádí, že ten samý argument(„*lid tvrdé šíje*“) je uváděn v jiné perspektivě.

Verš 10. ***Ted' mě nech, ať proti nim vzplane můj hněv a skoncuji s nimi; z tebe však udělám veliký národ.***

Hospodin nemluví o trestu, ale o úplném vyhlazení lidu.

V celých svých dějinách se vyvolený lid potýkal s pokušeními a svody ze strany různých projevů modloslužby ve svém okolí. Hospodin by měl podle Zákona navždy skoncovat s nevěrným lidem.

Věrnému Mojžíšovi nabízí ovšem budoucnost. Nabízí mu početné potomstvo. Podle tehdejšího pojetí bylo velké množství dětí projevem Božího požehnání. Nabízí-li Hospodin Mojžíšovi potomstvo a požehnání, dovede ho jistě až do Zaslíbené země, která bude úrodná a pokojná.

Verše 11.-13.

Mojžíš zde vystupuje v roli jakéhosi advokáta lidu, který vede. Zastává se jich, smlouvá s Hospodinem.

Profesor Pavel Hošek říká k těmto veršům: „*(...) Národy si zakládaly na praotcích zakladatelích, a Hospodin nabízí Mojžíšovi, aby se stal takovým hrdinou, ze kterého vzejde nový národ. Mojžíš to však odmítá. Je šokující, že Hospodin žádá Mojžíše(Ted' mě nech, ať proti nim vzplane můj hněv(...))10.v.), aby mu dovolil zničit Izraelce. Ještě víc šokující je, že ten lidský tvoreček odpovídá stvořiteli vesmíru, nezlob se, ale nedovolím. Jestli to uděláš, tak jsi zradil tu smlouvu, ke které si se zavázal. Co tomu říkají egyptané. A Mojžíš si dovolí nevyhovět té Hospodinově žádosti. To je šokující moment tohoto textu, o kterém rabíni a křesťanští teologové píšou stohy různých pojednání.*

Je to tajemství Hospodinovy cesty s Mojžíšem, kdy Mojžíš několikrát neposlechne Hospodinův příkaz, aby zachránil lid. O kousek dál v knize exodus říká Mojžíš, jestli je chceš vyhladit, raději mne vymaž ze své knihy. A přesto, nenásleduje krutý trest proti Mojžíšovi za jeho troufalost, ale Bůh poslechne ten Mojžíšův vzdor, a jakoby moudrý otec konstatoval, že ten jeho synek se konečně naučil, co se mu celou dobu snaží sdělit. Jakoby se Mojžíš v tu chvíli, kdy se zastává lidu, dokonce i způsobem, který je na hranici neposlušnosti, tak jakoby se právě tehdy trefoval přesně co je v Božím srdci, a jaké je Hospodinovo smýšlení se svým lidem. Takže Hospodin nejenže nepotrestá Mojžíše za jeho troufalost, ale poctí tu jeho obětavost za lid tím, že na Mojžíšovu modlitbu odpustí, a ten příběh mezi Hospodinem a jeho lidem pokračuje dál.(...)

„*(...)Boží zaslíbení Izraeli a křesťanské církvi platí v tom, že Bůh je větší než lidská slabost, že to jeho zaslíbení věrnosti je ještě dalekosáhlejší než ta lidská neschopnost dostat té lidské věrnosti smlouvě.(...)*“

Když přišli Izraelci k hoře Sinaji, měli již zkušenost s Hospodinem, který zachraňuje. Když však byl Mojžíš 40 dní na hoře Sinaj, kde dostal desky zákona, lid reptal a vyžádal si na Aronovi zhotovení zlatého telete, kterému by se mohli klanět.

Izraelce trápilo, že se Hospodin odmlčel. Hospodin zůstal nedisponovatelně vzdálený lidským náboženským potřebám, a to je to co my lidé většinou nevydržíme, a tak si ho nějakým způsobem na zem přitáhneme. „(...) zlaté tele nebylo symbolem nějakého jiného boha, to měl být stělesněný bůh, který je vyvedl z Egypta. To znamená Hospodin. Jenomže nebyl to Bůh, který sídlí v nebesích, který hovoří ke svému lidu, když se sám rozhodne, ale byl to bůh učiněný k obrazu člověka. Byla to ta známá netrpělivá tendence lidí, když Pán Bůh mlčí, tak si ho tak trochu vyrobí, tak aby se na něj dalo sahat, tak aby se s ním dalo manipulovat, všelijak ho postrkovat.(...)Kalvín si nad tímto textem posteskl, že lidské srdce je továrna na modly.“

Verš 14.

„(...) Rabíni z těchto lidských představ o Pánu Bohu vůbec neměli strach. V Talmudu najdeme na více místech myšlenku, že Pán Bůh našeptává nějakému zbožnému modlitebníku jak se k němu má přimlouvat, aby ho mohl vyslyšet. Navádí ty svoje svaté věrné, jakým způsobem ho mají přemlouvat, aby mohl, to co chce, a sice, předsednout z trůnu soudu a trestu na trůn shovívavosti a milosrdenství. A Bůh jakoby až vymýšlí taktiky jak to zařídit, aby se nechal přemluvit, protože to je to po čem touží. On touží po tom, jak o tom talmudští rabíni vyprávějí, aby ho lidé přemluvili tomu, aby vždycky milosrdenství mělo přednost před přísností a spravedlností. (...)“

6. MODLITBA

7. MODLITBA PÁNĚ

8. PÍSEŇ Nejkrásnější chvíle vždycky jsou

<https://drive.google.com/open?id=1bYIUcn1oR6peVcb9U692-Itf4pBU2PLJ>

Nejkrásnější chvíle vždycky jsou na kolenou, nejkrásnější chvíle vždycky jsou na kolenou.

V modlitbách, když budeš stát, Duch svatý začne vát. Nejkrásnější chvíle vždycky jsou na kolenou.

Sílu opustit svůj hřích jsem dostal na kolenou, sílu opustit svůj hřích jsem dostal na kolenou.

V modlitbách když budeš stát, Duch svatý začne vát. Sílu opustit svůj hřích jsem dostal na kolenou.

Sílu začít nově žít jsem dostal na kolenou, sílu začít nově žít jsem dostal na kolenou.

V modlitbách když budeš stát, Duch svatý začne vát. Sílu začít nově žít jsem dostal na kolenou.

Duchem svým mne Ježíš naplnil na kolenou, duchem svým mne Ježíš naplnil na kolenou.

V modlitbách když budeš stát, Duch svatý začne vát. Duchem svým mne Ježíš naplnil na kolenou.

9. ZÁVEREČNÉ POŽEHNÁNÍ

Piąta niedziela po Wielkanocy, nazywana Rogate („Proście“), poświęcona jest modlitwie, dziękczynieniu, prośbie i błaganom. Pochodzi z tradycji starożytnego Kościoła, kiedy to trzy kolejne dni aż do Święta Wniebowstąpienia Pańskiego poświęcone były modlitwie. Modlitwa to oddech duszy. Jest dla człowieka niezbędną jak powietrze. Biblia mówi, że jedynym pośrednikiem naszych modlitw jest Jezus Chrystus

2 Mż 32,7-14

7 *Wtedy rzekł Pan do Mojżesza: Zejdź na dół, gdyż sprzeniewierzył się lud twój, który wyprowadziłeś z ziemi egipskiej.*

8 *Rychło zeszli z drogi, jaką im nakazałem. Zrobili sobie cielca ulanego, oddali mu pokłon, złożyli mu ofiarę i mówili: To są bogowie twoi, Izraelu, którzy cię wyprowadzili z ziemi egipskiej.*

9 *Rzekł jeszcze Pan do Mojżesza: Patrz na lud ten i widzę, że jest to lud twardego karku.*

10 *Teraz zostaw mnie, żeby zapłonął mój gniew na nich. Wytracę ich, a ciebie uczynię wielkim ludem.*

11 *Lecz Mojżesz łagodził gniew Pana, Boga swego i mówił: Dlaczegoż, Panie, płonie gniew twój przeciwko ludowi twojemu, który wyprowadziłeś z ziemi egipskiej wielką siłą i ręką potężną?*

12 *Dlaczego to mają rozpowiadać Egipcjanie: W złym zamiarze wyprowadził ich, by pozabijać ich w górach i wytracić z powierzchni ziemi. Odwróć się od zapalczywości swego gniewu i użal się nad złem, jakie chcesz zgotować ludowi swemu.*

13 *Wspomnij na Abrahama, Izaaka i Izraela, sługi twoje, którym poprzysiągłeś na siebie samego, mówiąc do nich: Rozmnożę potomstwo wasze jak gwiazdy niebieskie i całą tę ziemię, o której mówiłem, dam potomstwu waszemu i posiadną ją na wieki.*

14 *I użalił się Pan nad złem, które zamierzał sprowadzić na swój lud.*

Druga Księga Mojżeszowa, Exodus (wyjście), w Biblii hebrajskiej nazywa się Šemot, *imiona*, od pierwszych słów księgi: „Oto imiona synów izraelskich, którzy z Jakubem przybyli do Egiptu“. Lud Boży zostaje wyprowadzony z niewoli na wolność, ale już zaniechano zorientować się, że wolność jest pod wieloma względami trudniejsza niż przebywanie w niewoli. Wędrowka przez pustynię, bez jedzenia, bez wody, bez dachu nad głową. Lud zapomina o Bożym miłosierdziu, a tęskni za tym, co miał „zapewnione“ w Egipcie (hebr. Micraim – dosł. *ziemia ściśnięta z dwóch stron*). Bóg troszczy się o swój lud (manna do jedzenia, woda ze skały), a mimo to trudno jest nie mieć pod ręką żadnego namacalnego zabezpieczenia. Historia osiąga swój punkt kulminacyjny. Lud, który doświadczył Bożego działania, wyprowadzenia z niewoli na wolność, zaniechano sporządzić sobie – niestety – „złotego cielca“. Mojżesz jest od 40 dni na górze, a lud nie ma cierpliwości, by dłużej czekać.

Wiersz 7: „... lud twój, który wyprowadziłeś“ – sytuacja Mojżesza jest złożona. Jako pośrednik ciągle „balansuje“ między ludem, a Bogiem. Jest konfrontowany przez jedną i drugą stronę. Bóg nieraz nazywa swój żydowski naród swoim ludem, a jednak tutaj Mojżesz słyszy: „... lud twój, który wyprowadziłeś“. Bóg się skarży. Brzmi to trochę, jak gdyby Najwyższy mówił do Mojżesza: Nie masz tego ludu w ogóle pod kontrolą...

Wiersz 8: „Zrobili sobie cielca ulanego...“ – jak ktoś powiedział (Kalwin?): „... człowiek to nieuleczalnie religijne stworzenie. Człowiek jest istną fabryką bałwanów“.

U wielu różnych narodów symbol byka funkcjonował jako znak religijny boskiej siły twórczej. Żydzi chcieli umaterialnić, uczynić „dyspozytywnym“ swojego Boga Jahwe. To ogólnoludzka tendencja, mieć Boga do dyspozycji, „na każde zawołanie“. Luter w Dużym Katechizmie odpowiada na pytanie, co to znaczy mieć Boga: „Bogiem jest to, na czym zawisnęło serce twoje“.

Wiersz 9: „... to lud twardego karku“ – rabin Jonathan Sacks przypomina, że Mojżesz ten sam argument podnosi na innym miejscu (2 Mż 34,8-9), jednak z innej perspektywy:

„Jak Mojżesz może podawać uporczywość Izraelitów jako powód, dla którego Bóg nie powinien ich opuszczać? Co ma oznaczać to „bo“ – „niech też pójdzie Pan wśród nas! Bo lud to twardego karku“?”

Komentatorzy podają różne interpretacje. Raszi tłumaczy hebrajskie słowo *ki* jako „jeżeli“ – „jeżeli zaś lud to twardego karku – przebacz winy nasze“ (kom. do 34:9). Ibn Ezra i Chizkuni odczytują je jako „choć” lub „pomimo że” (*af al pi*). Jako alternatywę Ibn Ezra podaje odczytanie tego wersu jako: „[przyznaję], że lud to twardego karku; przebacz więc winy nasze i grzechy nasze i uczyn nas dziedzictwem Twojem”. Są to podstawowe odczytania słów Biblii, a mimo to nadaje się w nich słowu *ki* znaczenie, jakiego zwykle nie ma.

Istnieje jednak jeszcze jedna, znacznie bardziej zaskakująca interpretacja, której ślady odnaleźć można w różnych tekstach na przestrzeni dziejów. W XX wieku dał jej wyraz rabin Izaak Nissenbaum. Argument, którego według niego użył Mojżesz, brzmiał:

Boże Wszzechmogący, spójrz przychylnie na ten lud, bowiem co dziś jest ich największą przywarą, niegdyś będzie największą z cnót. Zaprawdę uporczywy to lud... Ale tak jak dziś nie uginają karku w swym nieposłuszeństwie, w przyszłości nie ugną go w lojalności. Niegdyś narody rozkażą im ulec, ale oni nie ulegną. Potężniejsze religie nawoływać ich będą do konwersji, ale oni pozostaną przy swej wierze. Przez imię, które noszą, cierpieć będą upokorzenie, prześladowania, tortury, a nawet śmierć. Pozostaną jednak wierni przymierzu, które ich przodkowie z Tobą zawarli. Będą szli na śmierć ze słowami ani maamin, wierzę. To lud wielki w swym uporze, a upór ten, choć teraz jest porażką, w dalekiej przyszłości będzie ich potęgą.

Żydzi byli twardego karku, ponieważ, jak twierdzi rabin Ami, od początku byli gotowi zginąć za wiarę. Jak wyjaśniał w XIV wieku Gersonides (Ralbag), uparty lud może przyjmować wiarę powoli, ale kiedy już raz uwierzy, nigdy jej nie porzuci (Komentarz do Szemot 34,9).

Wiersz 10: *„Teraz zostaw mnie, żeby zapłonął mój gniew na nich. Wytracę ich, a ciebie uczynię wielkim ludem”* – Bóg nie mówi o karze, ale o zupełnej zagładzie ludu. W swojej historii lud wybrany spotykał się z pokusami ze strony różnych przejawów bałwochwalstwa w swoim otoczeniu. Bóg winien według Prawa raz na zawsze uczynić koniec niewiernemu ludowi. Jednak wiernemu Mojżeszowi oferuje przyszłość. Proponuje mu liczne potomstwo. Według ówczesnego rozumienia wielka liczba dzieci była przejawem Bożego błogosławieństwa. Skoro Bóg oferuje Mojżeszowi potomstwo i błogosławieństwo, z pewnością doprowadzi go aż do Ziemi Obiecanej, w której czeka go uroda i pokój.

Wiersz 11-13: Mojżesz występuje tutaj w roli adwokata ludu, który prowadzi. Staje po jego stronie, bierze go w obronę przed Bogiem, targuje się z Nim. Profesor Pavel Hošek mówi na ten temat: *„(...) Narody budowały swoją tożsamość na postaciach praojców założycieli, a Bóg oferuje Mojżeszowi, by stał się takim właśnie bohaterem, z którego wzejdzie nowy naród. Mojżesz odrzuca jednak tę ofertę. To szokujące, że Bóg prosi Mojżesza („... teraz zostaw mnie, żeby zapłonął mój gniew na nich”), by pozwolił Mu zniszczyć Izraelitów. Jeszcze bardziej szokującym jest, że ten ludzki tworek odpowiada Stwórcy wszechświata: Nie gniewaj się, ale nie pozwalam. Jeżeli to uczynisz, to znaczy że zdradziłeś przymierze, do którego się zobowiązałeś. Co na to powiedzą Egipcjanie? Mojżesz pozwala sobie nie spełnić prośby Bożej. To szokujący moment tekstu, na temat którego rabini i teologowie chrześcijańscy piszą sterty traktatów i opracowań.*

To tajemnica Bożej drogi z Mojżeszem, kiedy Mojżesz kilkakrotnie nie usłucha surowego nakazu Boga, tylko po to, aby uratować lud. Kawalek dalej w Księdze Exodus Mojżesz mówi: Jeśli chcesz ich zgladzić, raczej mnie wymaż ze swej księgi. A mimo to Mojżesza nie spotyka sroga kara za jego zuchwałość, wręcz przeciwnie, Bóg nakłania ucha do tych wyrazów oporu, konstatając niczym mądry ojciec, że ten jego syn wreszcie się nauczył tego, co się mu przez cały czas starał przekazać. Jak gdyby Mojżesz w tej chwili, kiedy wstawia się za ludem – w sposób wręcz balansujący na granicy nieposłuszeństwa – jak gdyby właśnie w tym momencie dokładnie odczytywał, co znajduje się w Bożym sercu i co Bóg zamysła ze swoim ludem. Tak więc Pan nie tylko nie ukarze Mojżesza za jego zuchwałość, ale uszanuje tę jego ofiarną na rzecz ludu w ten sposób, że na modlitwę Mojżesza ludowi odpuści i historia między Bogiem a Jego ludem będzie miała swój dalszy ciąg. (...) Boża obietnica dla Izraela i Kościoła chrześcijańskiego jest aktualna pod tym względem, że Bóg jest większy niż ludzka słabość, że Jego obietnica wierności jest zaiste bardziej dalekosiężna aniżeli ludzka niezdolność dotrzymania wierności”.

Kiedy Izraelici przybyli do góry Synaj, mieli już doświadczenie z Bogiem, który ratuje. Gdy jednak Mojżesz był od 40 dni na górze Synaj, gdzie otrzymał tablice Prawa, lud niecierpliwiał się i szemrał, wymagając na Aaronie sporządzenie złotego cielca, któremu można by składać pokłony.

Izraelitów trapił fakt, że Bóg milczy. Pan pozostał niedyspozycyjnie oddalony od ludzkich potrzeb religijnych, a to jest coś, czego my ludzie zazwyczaj nie wytrzymujemy i staramy się Boga „ściągnąć” w jakiś sposób na ziemię. Profesor Pavel Hošek tak się ponownie na ten temat wypowiada:

„Złoty cielec nie był symbolem jakiegos innego bóstwa, miał to być ucieleśniony Bóg, który ich wyprowadził z Egiptu. Tylko że to nie był Bóg, który zasiada na niebiosach, który przemawia do swego ludu, kiedy sam chce, ale był to bóg stworzony na obraz człowieka. Był to wyraz owej niecierplivej tendencji ludzi, by skoro Bóg milczy, zrobić sobie boga, którego można by dotknąć, manipulować nim, popychać go tu i tam... Kalwin nad tym tekstem westchnął, że ludzkie serce to istna fabryka bałwanów”.

Wiersz 14: *„Rabini w ogóle nie bali się tych ludzkich wyobrażeń o Bogu. W Talmudzie znajdujemy na wielu miejscach myśl, że Bóg podszeptuje jakiemuś pobożnemu modlicielowi, jak ma się do Niego modlić, aby go mógł wysłuchać. Naprowadza tych swoich świętych wiernych, w jaki sposób Go mają przekonywać, aby uczynił to, co chce, a mianowicie by przesiadł się z tronu sądu i kary na tron wyrozumiałości i miłosierdzia. Bóg jak gdyby wręcz wymyślał taktykę, jak to załatwić, by dał się przekonać, dlatego, że to jest to, czego najbardziej pragnie. On pragnie – jak opowiadają o tym rabini talmudyczni – by Go ludzie przekonywali do tego, aby zawsze miłosierdzie brało górę nad surowością i sprawiedliwością”* (P. Hošek).

Pytania do zastanowienia

1. Człowiek ma tendencję tworzyć sobie bałwany. Kto albo co jest moim Bogiem?
2. Boża dobroć i wierność jest silniejsza niż ludzka słabość i niespolegliwość. O co najczęściej proszę Boga? Co jest treścią moich modlitw?

